

БЕЛАРУСКА-ПОЛЬСКІЯ АДНОСІНЫ НА ШЛЯХУ ДА ПАЦЯПЛЕННЯ

Снаткоўскі У. Е., Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

У 2012 г. беларуска-польскія адносіны, пагаршэнне якіх пачалося с лютага 2010 г., г. зн. на 10 месяцаў раней падзей, выкліканых вынікамі прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі, дасягнулі свайго дна. Кульмінацыяй напружанасці сталіся падзеі, звязаныя з увядзеннем ЕС 27 лютага 2012 г. эканамічных санкцый супраць прадстаўнікоў беларускага бізнесу. У адказ беларускія ўлады рэкамендавалі главе Прадстаўніцтва ЕС у Беларусі М. Мора і паслу Польшчы ў Беларусі Л. Шарэпку «выехаць у свае сталіцы для кансультацый, каб давесці свайму кіраўніцтву цвёрдую пазіцыю беларускага боку аб непрымальнасці даўлення і санкцый» [5; 10]. Гэта справакавала дыпламатычны канфлікт паміж Мінскам і Еўрапейскім саюзам, які ўдалося залагодзіць праз два месяцы [гл. на тэму пагаршэння адносін паміж Беларуссю і ЕС у 2010—2012 гг. нашы артыкулы: 9; 13; 14].

Выбар Польшчы як ахвярнага казла сярод усіх краін — членаў ЕС быў не выпадковы. Мінск бачыў у ёй лідара групы краін — членаў ЕС, якія імкнуліся ўзмацніць санкцыі супраць беларускіх улад і тым самым перашкодзіць ім выйсці з міжнароднай ізаляцыі зручным спосабам — без палітычных рэ-

форм. Сваёй асаблівай актыўнасцю і заангажаванасцю ў палітыцы ўвядзення санкцый супраць афіцыйнага Мінску Польшча яшчэ больш умацавала свой вобраз галоўнага ворага Беларусі, які стаіць на шляху аднаўлення дыялогу з ЕС. З другога боку, Беларусь была для Варшавы складаным суседам, з якім хоць і трэба было падтрымліваць адносіны, але толькі на нізкім ці крыху вышэйшым (міністэрскім) узроўні [6, с. 102—107]. Гэта польская палітыка, што атрымала з канца 1990-х гг. назву «крытычнага дыялогу», працягвалася і ў пачатку XXI ст., хаця ўжо шэраг польскіх даследчыкаў сталі ацэніваць яе як неэфектыўную [11, с. 69—71; 12, с. 307—313, 342].

У 2013 г. нягледзячы на замарожаныя палітычныя адносіны і накладзеныя ЕС санкцыі абедзве дзяржавы развівалі гандаль, рэгіянальнае супрацоўніцтва і прыгранічны абмен. У адрозненні ад двух папярэдніх гадоў беларускія ўлады не ставіліся да Польшчы як да галоўнага ворага Беларусі і аслабілі антыпольскую рыторыку. У палітычнай сферы спрэчнымі заставаліся пытанні выдачы візаў, Карты паляка і колькасці польскага дыпламатычнага корпусу. Польская дыпламатыя шукала спосабаў ажывіць адносіны з Беларуссю, так і больш шырэйшыя адносіны па лініі Брусель—Мінск. Варшава прапанавала ініцыятыву «Дыялог аб мадэрнізацыі», накіраваную на правядзенне рэформ, аднак Мінск

фактычна праігнараваў яе. Аб спадзе напружанасці сведчыла і тое, што ў Польшчы беларускія справы адышлі на задні план [2, с. 106—110].

2014 год, паводле польскай даследчыцы Г. М. Дынер, не прынёс пераменаў у беларуска-польскія адносіны, і гэты год яна характарызуе як «час тэхнічных кантактаў». У параўнанні з папярэднімі гадамі двухбаковыя кантакты сталі больш інтэнсіўнымі на тэхнічным узроўні, які ўключаў пытанні эканамічнага супрацоўніцтва і гісторыка-культурнага дыялога. Упершыню за шмат гадоў удалося пазбегнуць напружанасці [3, с. 92]. Праўда, з пазіцый сённяшняга дня нельга не заўважыць, што менавіта гэты год стаў пераломным у развіцці двухбаковых адносін, якія павярнуліся ў бок паляпшэння.

Змяненні ў палітыцы Захаду, у тым ліку ЕС адносна Беларусі былі звязаны перш за ўсё з падзеямі на Украіне і ролю Мінска як пасрэдніка і прымірыцеля ў канфлікце паміж Расіяй і Украінай. Сярод значнай часткі краін — членаў ЕС і ўсяго міжнароднага супольніцтва Беларусь атрымала вобраз стабільнай і гатовай да супрацоўніцтва краіны. На гэта працавалі вераснёўскія 2014 г. пагадненні ў Мінску аб спыненні агню ў Данбасе і мінская сусрэча нармадскай чацвёркі (лідараў Украіны, Расіі, Германіі і Францыі) у лютым 2015 г. Украінскія падзеі былі найважнейшай тэмай візітаў беларускага міністра замежных спраў У. Макея ў Варшаву (у 2014 і 2015 гг.).

У палітычнай сферы аднак не вырашанымі заставаліся справы дзейнасці Саюза палякаў на Беларусі і павелічэння колькасці польскіх консулаў. Беларускі бок адмовіўся ўвесці ў дзеянне пагадненне аб малым прыгранічным руху 2010 г., паколькі абгрунтавана апасаўся павелічэння вывазу грашовых сродкаў з заходніх абласцей (Брэскай і Гродзенскай) з прычыны значнай колькасці выездаў беларусаў у Польшчу за пакупкамі. Для Варшавы важным прыярытэтам дыпламатычнай актыўнасці стаў гістарычны і культурны дыялог. Польская дыпламатыя вылучыла ідэю стварэння польска-беларускай групы па гістарычных пытаннях, якую падтрымаў беларускі бок. (У 2012—2015 гг. польскі бок арганізаваў некалькі паездак беларускай групы гісторыкаў у Польшчу і правядзенне навуковых канферэнцый у Польшчы і Беларусі. Удзельнікам гэтых мерапрыемстваў быў і аўтар дадзенага артыкулу. У 2013—2014 гг. рэалізаваны першы сумесны навуковы праект беларускіх і польскіх гісторыкаў і архівістаў «Польшча—Беларусь. Агульная гістарычная спадчына. Даведнік па архіўных матэрыялах 1918—1939 гг.» Яго фінансаванне ажыццёўлена Дэпартаментам публічнай і культурнай дыпламатыі МЗС Польшчы.) Першае пасяджэнне групы адбылося ў Мінску ў ліпені 2015 г. Польшча таксама выступала актыўным адвакатам Мінска ў справе візавай лібералізацыі з ЕС і далучэння Беларусі да Сусветнай гандлёвай арганізацыі.

У галіне эканамічных і гуманітарных кантактаў адбылося павелічэнне колькасці двухбаковых сустрэч і форумў. У 2014 г. у Брэсце прайшоў XVIII Беларуска-польскі эканамічны форум «Добрасуседства 2014», а ў Варшаве — III пасяджэнне Сумеснай польска-беларускай камісіі па эканамічнаму супрацоўніцтву з удзелам віцэ-прэм'ераў. Пасля доўгіх перапынкаў узнавілі дзейнасць розныя групы і форумы дзелавога супрацоўніцтва: пасля 12-гадовага перапынку — форум гарадоў-пабрацімаў Беларусі і Польшчы, пасля 5-гадовага перапынку — беларуска-польская рабочая група па справах гандлю і інвестыцый. Развіццё эканамічных адносін адбывалася ў рэчышчы змагання супраць санкцый. Расійскае эмбарга на еўрапейскія прадукты харчавання стварыла шмат праблем для гандлёвых адносін Беларусі з ЕС, у тым ліку з Польшчай. Беларусь была вымушана абмежаваць імпорт прадуктаў з Польшчы, што стала адной з прычын невялікага сніжэння гандлёвага тавараабарота ў 2014 г. у параўнанні з 2013 г. (2363 млн дол. ЗША супраць 2377 млн дол. ЗША) [3].

Палітычны чыннік у выглядзе санкцый ЕС супраць Расіі і расійскія контсанкцыі з выглядзе эмбарга на прадукты харчавання, вырабленыя ў ЕС, як і эканамічны ў выглядзе падзення цэнаў на нафту і газ (што складалі выдучыя пазіцыі ў беларускім экспарце ў Польшчу), абумовілі сніжэнне тавараабароту ў 2015 г. Ён склаў 1,9 млрд дол.,

скараціўшыся на 23 % у параўнанні з папярэднім годам. Беларускі экспарт у Польшчу склаў 767 млн дол. (90 % ад папярэдняга года), імпорт — 1,3 млрд дол (70 %). Адмоўнае сальда скарацілася больш чым у 2 разы і склала 315 млн дол. У студзені—жніўні 2016 г. аб'ём беларуска-польскага тавараабароту дасягнуў 1381 млн дол. супраць 1249 млн дол. за гэты ж перыяд мінулага года (тэмп росту — 110 %). Аб'ём беларускага экспарта ў Польшчу склаў 584 млн дол. (114 %), імпорта з Польшчы — 796 млн дол. (108 %). Адмоўнае сальда захоўвалася (212 млн дол.) хаця крыху зменшылася ў параўнанні з гэтым жа перыядам 2014 г. [7].

Нягледзячы на прызнакі далікатнага пацяплення, што праявіліся ў 2014—2015 гг., Варшава паранейшаму заставалася на прынцыповай пазіцыі ў тым, што вяртанне нармальных, суседскіх адносін не будзе магчымым, пакуль беларускія ўлады не вызваляць палітычных вязняў. Гэты доўгачаканы крок быў зроблены А. Лукашэнкам напярэдадні прэзідэнцкай кампаніі 2015 г., вызваліўшы ўсіх асоб, якіх ЕС лічыў палітычнымі зняволенымі.

Новымі палітычнымі фактарамі, якія несумненна аказалі ўплыў на агульны стан беларуска-польскіх адносін, трэба лічыць абранне прэзідэнтам Польшчы прадстаўніка партыі Права і справядлівасць А. Дуды, парламенцкія выбары ў Польшчы, прэзідэнцкую (2015 г.) і парламенцкую (2016 г.) кампаніі ў Беларусі. Усе гэтыя падзеі адбыліся ў 2015—2016 гг. Галоўнай

падзеяй для беларуска-польскіх адносін стала аднак прэзідэнцкая кампанія ў Беларусі і яе вынікі. Нягледзячы на іх прадказальнасць выбараў прэзідэнта, інтрыга прэзідэнцкай кампаніі заключалася ў тым, як беларускае грамадства і апазіцыя ўспрымуць вынікі галасавання, абнародаваныя Цэнтральнай выбарчай камісіяй. Галоўным як для дзеючай улады, так і для міжнароднага супольніцтва аказалася тое, што выбары прайшлі ў спакойнай атмасферы і гэта было адзначана міжнароднымі назіральнікамі АБСЕ як пазітыўная тэндэнцыя. У кастрычніку 2015 г., калі прайшоў месяц пасля выбараў, ЕС прыпыніў на некалькі месяцаў санкцыі супраць беларускага прэзідэнта і шэрагу іншых афіцыйных асоб, а ў лютым 2016 г. гэтыя санкцыі былі знятыя, што адкрывала між іншым дарогу А. Лукашэнку ў сталіцы краін ЕС.

У цэлым 2015 г. можна лічыць годам, у якім дамінавалі кантакты на рэгіянальным узроўні, эканамічнае супрацоўніцтва і гісторыка-культурны дыялог. Пацяпленне палітычных адносін пачалося пасля зняцця санкцый ЕС супраць беларускага прэзідэнта. Асноўнымі тэндэнцыямі ў развіцці беларуска-польскіх адносін у гэты год можна лічыць наступныя: паступальнае развіццё паміж польскімі і беларускімі рэгіёнамі сувязей і кантактаў, засяроджаных на эканамічным супрацоўніцтве, гістарычным і культурным дыялогу; адсутнасць прагрэсу ў двухбаковых адносінах, звязаных з дзейнасцю Саюза палякаў на Беларусі

альбо рэалізацыяй дамовы аб малым памежным руху; зніжэнне ўзроўню гандлёвых абаротаў паміж абедзвюма краінамі ў параўнанні з папярэднімі гадамі; павелічэнне шанцаў на пашырэнне двухбаковага супрацоўніцтва ў выніку паляпшэння адносінў паміж Еўрасаюзам і Беларуссю [4, с. 101].

У 2016 г. працягвалася далікатнае пацяпленне. У сакавіку ўпершыню за 8 год адбыўся візіт польскага міністра замежных спраў у Беларусь у двухбаковым фармаце. В. Вашчыкоўскі быў прыняты А. Лукашэнкам, правёў перагаворы з У. Макемам, на якіх абмяркоўваліся двухбаковыя адносіны, адносіны Беларусі з ЕС, пытанні бяспекі ў рэгіёне, трансгранічнае і эканамічнае супрацоўніцтва. На сустрэчы з Вашчыкоўскім беларускі прэзідэнт адзначыў, што Беларусь гатова да самага цеснага супрацоўніцтва з Польшчай. У адказ было сказана, што новы польскі ўрад лічыць ненармальнай сітуацыю, калі на працягу доўгіх гадоў суседнія краіны не размаўлялі паміж сабой. Падчас перагавораў шмат увагі было нададзена эканамічнаму супрацоўніцтву, адзначаны вялікі патэнцыял ў рэалізацыі інтэграцыйных праектаў з улікам транзітнага становішча Беларусі і Польшчы [1].

Цікава, што перад візітам у Мінск В. Вашчыкоўскі ў студзені 2016 г. крытычна ацаніў палітыку ЕС адносна Беларусі, адзначыўшы, што праграма «Усходняе партнёрства» пацярпела фіаска, паколькі не давала Беларусі, Украіне і іншым

краінам-удзельнікам перспектывы членства ў ЕС. Яна адводзіла гэтым краінам ролю буфернай зоны паміж Расіяй і ЕС, што выразна прадэманстравалаў кіеўскі Майдан. Паводле польскага міністра, новы польскі ўрад адкінуў канцэпцыю «Усходняга партнёрства» як неправільную [8].

У цэлым у 2016 г. адбывалася актывізацыя беларуска-польскага дыялога. Аб гэтым у прыватнасці сведчылі візіты ў Беларусі міністраў замежных спраў, сельскай гаспадаркі, аховы прыроды, транспарта, марской гаспадаркі Польшчы, аднаўленне міжпарламенцкіх кантактаў, інтэнсіўная праца міжуродавыз камісій і галіновых рабочых груп.

У апошні час (нейдзе з 2013 і асабліва з 2014 г.) у беларуска-польскіх узаемаадносінах пачала развівацца тэндэнцыя прызнання прыярытэтнасці рацыянальнага, прагматычнага падыходу, а не палітызацыі адносін. Гэта адпавядае беларускай палітыцы «эканамічнага прагматызму» [13]. Польскія палітыкі сталі праяўляць вялікую зацікаўленасць у пашырэнні дыялогу з афіцыйнымі структурамі ў Мінску. Актывізацыя палітычнага дыялогу дазволіла прыступіць да вырашэння некаторых праблем міждзяржаўных зносін, удасканаліць дагаворна-прававую базу двухбаковага супрацоўніцтва. Пэўнае паляпшэнне ўнутрыпалітычнага становішча ў Беларусі пасля прэзідэнцкіх і парламенцкіх выбараў, міралюбівая пазіцыя Мінска ва ўрэгуляванні ўкраінскага

крызісу яшчэ шырэй адчыняюць дзверы для вяртання беларуска-польскіх адносін у нармальнае русла.

Літаратура

1. Встреча с Министром иностранных дел Польши Витольдом Вашиковским [Электронный ресурс] // Официальный интернет-портал Президента Республики Беларусь. — 23.03.2016. — Режим доступа: <http://president.gov.by/ru/news_ru/view/vstrecha-s-ministrom-inostrannyx-del-polshi-vitoldom-vaschikovskim-13313/>. — Дата доступа: 21.09.2016.

2. Дынэр, А. М., Польшка-беларускія дачыненні: гандлюйма, а не ваюйма / А. Дынэр // Беларуский ежегодник 2013: сб. обзорных и аналитических материалов по развитию ситуации в Республике Беларусь в 2013 г. / Белорус. ин-т стратегических исследований. — Вильнюс, 2014. — С. 106—110.

3. Дынэр, Г. М., Польшка-беларускія стасункі: час тэхнічных кантактаў / Г. Дынер // Беларуский ежегодник 2014: сб/ обзорных и аналитических материалов по развитию ситуации в Республике Беларусь в 2014 г. / Белорус. ин-т стратегических исследований. — Вильнюс, 2015. — С. 92—98.

4. Дынэр, Г. М., Супрацоўніцтва рэгіёнаў як рухавік двухбаковых стасункаў / Г. Дынер // Беларуский ежегодник 2015: сб. обзорных и аналитических материалов по развитию ситуации в Республике Беларусь в 2015 г./ Белорус. ин-т стратегических исследований. — Вильнюс, 2016. — С. 101—108.

5. ЕС обнародовал черный список из 12 человек и 29 компаний [Электронный ресурс] // TUT.by: белорусский портал. — 25.03.2016. — Режим доступа: <<http://news.tut.by/politics/280743.html>>. — Дата доступа: 29. 03. 2012.

6. Клысінскі, К. Беларуска-польскія стасункі: год стагнацыі ў атмасферы варожасці / К. Клысінскі // Беларуский ежегодник 2012: сб. обзорных и аналитических материалов по развитию ситуации в Республике Беларусь в 2012 г. / Белорус. ин-т стратегических исследований. — Вильнюс, 2013. — С. 102—107.

7. По приглашению польского коллеги Макей с официальным визитом едет в Варшаву [Электронный ресурс] // TUT.by: белорусский портал. — 08.10.2016. — Режим доступа: <<http://news.tut.by/politics/515167.html>>. — Дата доступа: 10.10.2016

8. Польша: Восточное партнерство закончилось катастрофой [Электронный ресурс] // Эксперт онлайн Режим доступа: <<http://expert.ru/2016/01/29/polsha/>>. — Дата доступа: 28.09.2016

9. Снапкоўскі, У. Е. Рэспубліка Беларусь — Еўрапейскі саюз: ад пацяплення да пагаршэння ўзаемаадносін (2010—2012 гг.) / У. Е. Снапкоўскі // Труды фак. междунар. отношений: науч. сб. — Вып. IV. — Минск: БГУ, 2013. — С. 32—38.

10. Страны ЕС отзывают своих послов из Беларуси [Электронный ресурс] // TUT.by: белорусский портал. — 28.02.2012. — Режим доступа: <<http://news.tut.by/politics/276600.html>>. — Дата доступа: 16.04.2012

11. Чахор, Р. Эволюция политики Польши в отношении Беларуси в 2000—2015 гг.: итоги пятнадцатилетия // Беларусь в современном мире: материалы XIV Междунар. науч. конф., посвященной 94-летию образования Белорус. гос. ун-та, 29 окт. 2015 г. — Минск: БГУ, 2016. — С. 69—71.

12. Fedorowicz, K. *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989—2010* / K. Fedorowicz. — Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2011. 343 s.

13. Snapkouski, U. E. *Stosunki białorusko-polskie w początku XXI wieku: między pragmatyzmem gospodarczym a «krytycznym dialogiem»* / U. E. Snapkouski // *Problemy bezpieczeństwa Europy i Azji*. — Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2016.

14. Snapkouski, W. *Dwadzieścia lat niełatwych stosunków Republika Białoruś—Unia Europejska* / W. Snapkouski // *Rozważania nad polityką i bezpieczeństwem współczesnej Europy*. Red. nauk.: M. Petrasiak, S. Bębas, P. Kowalski. — Piotrków Trybunalski: Wyższa Szkoła Handlowa im. Króla Stefana Batorego w Piotrkowie Trybunalskim, 2014. — S. 137—159.